

Ще один перекладач – літературознавець і фахівець у галузі російської лінгвістики Такао Окамото у 1980 р. закінчив відділення іноземних мов Університету м. Кобе, де зараз працює на посаді професора, проводить заняття з граматики сучасної російської мови та веде активну наукову діяльність. Серед наукових інтересів Окамото – хроніки XIII–XVI ст., написані давньоруською, давньоукраїнською та старобілоруською мовами. Однак попри зацікавленість давніми мовами, Окамото також долучився до японської шевченкіани.

Отже, знайомство японців із творчою постаттю та поетичною спадщиною Великого Кобзаря, що почалося ще на початку минулого століття, триває й досі. Завдяки наполегливій праці та зусиллям видатних японських літературознавців, лінгвістів і перекладачів, серед яких Тейсуке Шібуя, Такаюкі Мураї, Джуґе Такаші, Шьосукі Комацу, Такао Окамото, Ецуко Фудзії та інші, з'явилася низка шевченкознавчих праць, періодично виходять нові переклади його творів, проводяться наукові дослідження та організовуються різноманітні культурно-просвітницькі заходи. Навіть у XXI ст. Тарасове слово продовжує лунати й об'єднувати народи.

Список використаних джерел:

1. *Аннали зарубіжних досліджень*. – Т. XXVIII. – Сер. *Контрастивні дослідження граматики східнослов'янських мов*. – Кобе, Японія: Університет іноземних мов м. Кобе. – 1993. – 198 с.

2. *Венок России Кобзарю // Избранные страницы альманаха Библиотеки украинской литературы [Электронное изд. БУЛ] / сост. В.Г. Крикуненко*. – М., 2014. – №5.

3. Діброва А. *Українсько-ніппонський словник* / А. Діброва, В. Одинець. – Харбін, 1944. – 267 с.

4. Малахова Ю. Структура словникових статей першого українсько-японського словника Анатолія Діброви та Василя Одиця / Ю. Малахова // *Вісн. Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка (Східні мови та літератури)*. – К.: ВПЦ "Київський університет", 2014. – Вип. 1(20). – С. 25–28.

5. *Мовні та літературні зв'язки України з країнами Сходу (Коллективна монографія) / за ред. І.П. Бондаренка*. – Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. – 472 с.

6. Мураї Т. Початок японо-українських літературних зв'язків – Великий Кобзар і послідовник його вчення Тейсуке Сібуя // *Збірка віршів Шевченка [Шефученко-сісю] / пер. з яп. Тейсуке Сібуя, Такаюкі Мураї*. – Токіо, 1988. – С. VIII–IX, XVIII.

7. Мураї Т. Тейсуке Шібуя і Тарас Шевченко / Т. Мураї // *Japanese slavic and East European Studies*. – Осака, Японія, 1985. – Vol. 6. – С. 117.

8. Накаї К. Шевченко в Японії / К. Накаї // *Сучасність*. – Мюнхен, 1989. – № 3(335). – С. 40–47.

9. Сібуя Т. *Моя зустріч з Шевченком* / Т. Сібуя // *Всесвіт*. – К., 1989. – № 3.

10. Т. Шевченко японською мовою: матеріали до курсу "Теорія та практика художнього перекладу" / упорядн. І.П. Бондаренко, Х. Катаока, А.В. Мазурок, Н.В. Хоменко; пер. япон. Мураї Такаюкі, Окамото Такао. – К.: ВПЦ "Київський університет", 2017. – 276 с.

11. Фудзія Е. *Моя зустріч з творами Тараса Шевченка* / Е. Фудзія // *Шевченкознавчі студії*. – К., 2014. – Вип. 18. – С. 407–412.

12. Хоменко О. *Децю про історію шевченкознавства в Японії* / О. Хоменко // *Східний світ*. – К., 2001. – № 1. – С. 85–91.

13. *Komatsu Shosuke. Ukuraina bungaku kenkyu nouto / Shosuke Komatsu // Kobe gaidai kangaku kinenn ronbun shu*. – Kobe, Japan. – 1949.

Надійшла до редколегії 07.10.18

И. Бондаренко, д-р филол. наук, проф., Ю. Кузьменко, канд. филол. наук, ассист. Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

ШЕВЧЕНКОВЕДЕНИЕ В СОВРЕМЕННОЙ ЯПОНИИ

Рассматриваются истоки, этапы становления и современное состояние шевченковедения в Японии. Особое внимание уделяется деятельности и работам выдающихся японских исследователей и переводчиков поэтического наследия Великого Кобзаря. Анализируются сборники поэзии Тараса Шевченко на японском языке.

Ключевые слова: шевченковедение, японские украинисты, японские переводы украинской поэзии, японская шевченкиана.

I. Bondarenko, Dr. of Sci. in Philology, prof., Yu. Kuzmenko, Ph. D. in Philology, teaching assist. Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

STUDIES DEVOTED TO TARAS SHEVCHENKO IN MODERN JAPAN

The article examines origins, stages and current state of the studies devoted to the famous Ukrainian poet Taras Shevchenko in Japan. Special attention is paid to activities and works of the famous Japanese researches and translators of poetical heritage of Great Kobzar. Collections of Shevchenko poems translated into Japanese are analyzed.

Keywords: Taras Shevchenko in Japan, Japanese Ukrainists, Japanese translations of the Ukrainian poetry.

УДК 821.214.21-7.09(540)

А. Вермейчук, студ.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ТА ЕВОЛЮЦІЇ НОВЕЛИ ГІНДІ

Здійснено спробу простежити етапи становлення та розвитку новелістичного жанру в літературі гінді. Проаналізувавши декілька підходів до теоретичного осмислення й визначення новели як у вітчизняному, так і світовому літературознавстві, автор наводить історичний огляд еволюції оповідного жанру в літературі гінді з давніх часів і до XX ст. включно.

Ключові слова: жанр, новела, оповідання, проза, література гінді.

Останнім часом в об'єктив літературознавчого інтересу все частіше потрапляє питання вивчення малих літературно-художніх форм. Теорія малої прози – один з найбільш обговорюваних і проблемних на сьогоднішні аспекти літературознавчої науки. Питання про жанрову диференціацію творів художньої літератури розглядається з давніх часів, вносячи на кожному етапі свої корективи, пропонуючи нові рішення й досліджуючи проблемні питання під різними кутами зору. Незважаючи на жваву полеміку навколо категорії жанру, численні

літературні експерименти з малою формою викликали значні зсуви в традиційній системі жанрових координат. У даній статті ми будемо розглядати новелу як літературний жанр, відштовхуючись від традиційного підходу до визначення жанрової приналежності, тобто, розглядаючи її як окрему форму епічної літератури.

Об'єктом дослідження в цій статті є новелістичний жанр у літературі гінді, предметом – етапи його становлення та розвитку. Мета статті – встановити витоки формування й специфіку розвитку жанру новели

в літературі гінді. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю детального вивчення й посиленням інтересу до теоретичного осмислення історичного розвитку новелістичного жанру гінді, а також відсутністю у світовій літературній критиці фундаментальних досліджень цієї малої епічної форми в контексті мови гінді. Новизна дослідження полягає в тому, що вперше в українській індології здійснено спробу всебічного аналізу й виявлення специфіки формування й розвитку жанру новели в літературі гінді, а також розширено й оновлено уявлення про жанрові різновиди новелістики гінді.

Перш ніж надавати історичний огляд виникнення й еволюції новели гінді, вважаємо доцільним представити теоретичне визначення новели, що пов'язано з певними труднощами, оскільки новела як мала форма прози постає у вигляді досить різноманітних варіантів, обумовлених культурно-історичними відмінностями. Жанр новели має складну діалектику: кожна епоха накладає на нього свій відбиток, розкриваючи через нього аспекти соціально-економічного й політично-культурного життя, виражаючи нові відносини й суперечності в суспільстві, нове осмислення речей. Це в свою чергу спричинює чисельні суперечки навколо дефініції новели та її жанрової приналежності як у вітчизняному, так і зарубіжному літературознавстві.

Сучасні дослідники й літературознавці не дійшли одностайної думки щодо визначення поняття новели. В історії літературознавства цьому жанру було надано чимало дефініцій, деякі з яких зараз втратили свою актуальність. Більшість робіт з теорії новели були створені протягом ХХ ст. у Німеччині й базуються на дослідженнях Й. Гете, братів Ф. і А. Шлегелей, Е. Клейста, А. Штіфтера, Ф. Шпільгагена. Здебільшого за основу беруться визначення Гете, який у "Бесідах німецьких емігрантів" і в "розмовах з Еккерманом" дав чи не перше визначення новели як невеликого за обсягом твору, який розповідає "про незвичайну подію" [4, с. 245–249]. Згідно з його характеристиками, новелістична оповідь ґрунтується на одній єдиній реальній події, що відбулась у певний момент, у певному місці й виділяється своєю незвичністю.

В українському літературознавстві теоретичним осмисленням новелістичного жанру займався І. Франко у своїх науково-критичних статтях ("З останніх десятиліть ХІХ ст.", 1901), у яких робив акцент на здатності новели як будь-якого іншого жанру трансформуватися й модифікувати жанрові канони. У якості ключових ознак жанру новели І. Франко називає стислість композиції, сконцентрованість тексту, побудову сюжету навколо емоційно яскравого й незвичного моменту життя. Крім таких канонічних ознак жанру, були зазначені й інші ознаки, які сформувалися в результаті історичного розвитку й еволюції жанру, а саме: психологізм, лірична стихія, зосередженість на почуттєвому світі [6, с. 55].

Літературознавство радянського періоду 20–30-х рр. ХХ ст. поповнило наукову скарбницю дослідження новелістики роботами Б. Ейхенбаума ("О'Генрі й теорія новели", 1925), М. Петровського ("Морфологія новели", 1927), Г. Майфета ("Природа новели" 1928–1929), І. Виноградова ("Про теорію новели", 1937), Ю. Мартича ("Путь новели", 1941). В. Коряк, вносячи свій вагомий внесок у теоретичний дискурс новелістичного жанру та його провідних ознак, зазначає, що "справжня новела є оповіданням про події, кістяком, який оповідач потім може приодобити витворами власної фантазії" [1, с. 122–123].

У 40-50-ті рр. ХХ ст. теоретична база досліджень жанру новели не поповнилася значними науковими роботами. У цей час були створені роботи Ю. Мартича

"Путь новели" і праця О. Кундзіча "Про сучасне українське оповідання" (1955 р.). Пізніше спостерігається активізація наукового інтересу до новелістичного жанру, про що свідчить поява ряду літературознавчих праць: "Оповідання. Новела. Нарис" Ф. Білецького (1966) і "Синтез важкої води. Новела одного року" М. Малиновської (1967).

Досліджуючи проблему теоретичного визначення терміну "новела", В. Лесин у своїй статті "Про жанрові ознаки новели" (1966) пропонує закріпити за цим жанром наступну дефініцію: "Новела – своєрідний різновид малої прози, який ввели в нас на зламі двох століть великі реформатори прози В. Стефаник, М. Коцюбинський, О. Кобилянська та інші..." Перераховуючи фундаментальні ознаки новели, учений-літературознавець зазначає, що "у новелі мало персонажів (один чи два), мало подій і вчинків, інше компонування твору. На відносно невеликому шматочку життєвого матеріалу, завдяки скрупульозному добору й групуванню фактів та деталей, концентрованої їхньої типізації, новеліст змальовує образ-тип, через окремих вчинок дає змогу глянути на все життя персонажа" [2, с. 4].

На сьогодні представники українського літературознавства так і не дійшли єдиного визначення жанру новели та його ключових домінуючих ознак. Найбільш актуальним і популярним залишається формулювання тлумачення терміну, запропоноване В. Фащенко, за яким "новела – короткий епічний твір, в якому здійснюється композиційно стисле відкриття цілого світу в "зосереджувачій миті" життя, тобто в невеликому колі зв'язків, які в певному вузлі утворюють один, на відміну від роману чи повісті, епіцентр настрою думки, важливої і значної для осягнення протиріч дійсності" [5, с. 177].

Аналогічну відсутність одностайності думки щодо термінологічного визначення новели ми зустрічаємо й в індійському літературознавстві. У даний час в критичній площині гіндімовних літературознавців, що мають справу з малим епічним жанром, продовжує панувати цілий ряд понять і термінологічних позначень – कहानी, कथा, कथन, किस्सा, що продиктовано впливом англійської літератури, де також вирує різноманіття дефініцій й термінів щодо цього жанру: story, short story, long short story, novella, tale. Окрім того, слід підкреслити, що в багатьох теоретичних роботах індійських літературознавців жанри оповідання й новели ототожнюються.

Досліджуючи еволюцію гіндімовного новелістичного жанру, важливо зазначити стан і етапи розвитку прозових жанрів на теренах Індії. Починаючи з перших письмових літературних творів, провідним жанром більшості літератур Індії аж до пізнього Середньовіччя залишався жанр "магакавья", який являв собою велику поетичну форму, епічну поему. Через первісну домінуючу роль поетичних жанрів розвиток прози в Індії, хоча й знаходить своє відображення ще у Ведійську епоху (2 тис. до н. е – 5–6 ст. до н. е), відбувається достатньо повільно. Занепад культурного життя в Індії, пов'язаний з англійськими завоюваннями й поширенням колоніального режиму, а також загасанням поетичних шкіл релігійних і світських напрямів, призводить до вичерпання їхнього художнього потенціалу й втрати зв'язку зі зміненим рухом життя, не маючи можливості адаптувати традиційний канон до завдань нового часу. Як наслідок, наприкінці ХVІІІ – початку ХІХ ст. рівень розробленості прозових жанрів стрімко прискорюється, переживши до цього непростий період реформацій і становлення, що торкнулася як змістовної, так і формальної складової літературних творів. На даному

етапі змінився вектор розвитку літературних форм, відбувся певний відхід від традиції, звернення до західної літературної спадщини, а також становлення жанрової системи й визначення кола актуальних сюжетів і тем [7, с. 84–87].

У літературознавстві гінді існує дві точки зору щодо появи й становлення прозових жанрів у Індії. Згідно з першою теорією, запропонованою д-ром Дінанатхом Шараном (1938–2017), зародження прози відбулося через прихід до влади англійців і вплив західної літературної течії. Друга концепція, "батьком" якої є Рамчандра Шукла (1884–1941), стверджує, що прозові жанри, репрезентовані мовою гінді (діалектом кхарі болі), своїм корінням сягають ще давніх часів, а за часів британського панування вони лише стали більш розповсюдженими й популярними. Наводячи у своїй "Історії літератури гінді" свідчення про існування прозових жанрів різних стилів, великий літературознавець припускає, що початком генезису прозових творів мовою гінді можна вважати 1343 р. Але слід зауважити, що мова даних літературних праць не була ще "очищеною", літературною й нормативною, оскільки твори писалися мовою брадж – діалектом гінді. Важливими доробками літератури з точки зору становлення прози гінді в першій половині XVII ст., на думку Р. Шукли, виступають праці "चौरासी वैष्णव की वार्ता" ("Бесіда 84-х вайшнавів") і "दो सौ वैष्णव की वार्ता" ("Бесіда 200-т вайшнавів"), які були написані Гокулнатхом діалектом брадж. Наступним свідченням розвитку гіндімовної прози, створеним браджем, вважається твір Сураті Мішра "बैताल-पचीसी" ("Двадцять п'ять оповідок для Бейтала") (1710 р.). Але найвагоміший внесок у скарбницю прозових творів зробив वैकुण्ठमणि शुक्ल Вейкунтхамані Шукл, подарувавши в 1623 р. літературній спадщині гінді праці "अग्रहण महात्म्य" ("Велич місяця агхан") і "वैशख महात्म्य" ("Велич місяця вайшакх"). Так само, як і попередні зразки прози гінді, вони були створені діалектом мови гінді – брадж [8, с. 297–299].

Перехід до Нового часу (XIX ст.) й становлення прозової літератури гінді був пов'язаний з докорінним переглядом ставлення до словесної творчості, з усвідомленням його ролі в політичному та соціальному житті країни, у рішенні просвітницьких завдань. Розширення культурного кругозору освіченої частини індійців, знайомство з європейською художньою літературою та публіцистикою, розвиток друкарської справи розкрили перед індійською інтелігенцією нові перспективи, дали їй можливість опанувати нові, у першу чергу, прозові жанри, нові актуальні теми й повністю сформовану вже систему художніх засобів, які втілювалися за допомогою нової літературної мови, не обмеженої стереотипами її вживання в традиційних формах літератури. Одним зі сприятливих чинників прискорення розвитку прози гінді стало заснування в Калькуті на початку XIX ст. коледжу "Форт Уільмс", куди запрошувалися індійські письменники й вчені для навчання англійських чиновників індійським мовам. Індійські діячі з викладацької мети створювали прозові твори мовою гінді й відправляли їх у друк. Звання перших прозаїків мови гінді сміливо заслуговують такі співробітники коледжу, як Садасукхлал (1746–1824), Інша Аллахан (пом. у 1818 р.), Лалу джі Лал (нар. у 1763 р.) – автор відомого твору "प्रेम सागर" ("Море любові", 1804) [8, с. 343–345].

Взаємодія фольклору й літератури, особливо в сфері малих оповідних форм, відбувалася безперервно, тому

історія виникнення новелістичного жанру сягає своїм корінням у глибоку давнину й має фольклорне походження, адже традиція розповіді історій і оповідок наявна в культурі ще з появи людської цивілізації. Прототипом сучасної новели чи оповідання гінді слугують міфи, легенди, чарівна казка, а також фольклорна передновела, яка у свою чергу представлена новелістичною й анекдотичною казкою. В Індії були створені такі відомі "обрамлені" збірки малої оповідної прози, як "Панчатантра" ("पञ्चतन्त्र"), "Хітопадеша" ("हितोपदेशः"), "Веталапанчавіншати" ("वेतालपञ्चविंशति"), "Шукасапті" ("शुकसप्तति"), "Пурушапарікша" ("पुरुष परीक्षा") Відьяпаті, "Катхасарітсагара" ("कथासरित्सागर") Сомадеви, що мають дидактичну спрямованість. У давній індійській передновелі переплітаються й синтезуються такі жанри, як байка (оповідання про дружбу й ворожнечу тварин), примітивний анекдот (історії про винахідливих і кмітливих персонажів, комічні мотиви), легенда, казка. У "Панчатантрі" зародки новели прослідковуються в кумедних ситуаціях про шахраїв, активній участі тварин, кумедно-еротичних мотивах. "Катхасарітсагара" багата на анекдотичні сюжети про шахраїв і злодіїв та історії про подолання негараздів життя (розорення, вигнання, розлука), що характерно новелістичній казці. Загальними рисами індійської передновели виступають дидактизм, фаталізм, "ситуативність", відсутність активності персонажів і індивідуалізації почуттів.

Зародження новелістичного жанру помітно й ще в ригведійських діалогах-бесідах (санвад сутра), в яких зустрічалися перші натяки на оповідку. Ця стародавня збірка релігійних гімнів містить також історії про бога Яму та його сестру Ямі, давньоіндійського правителя Місячної династії Пурураваса та його дружини Урваші, які, розвиваючись і увійшовши до складу одного з ведійських текстів – Шатапатха-брахмана "शतपथ ब्राह्मण", почали набирати характеристик оповідання. Окрім того, тексти, жанрово й структурно схожі на оповіді, знаходять своє відображення в Рамаїні та Магабгараті.

Виключенням не стали й Упанішади, в яких можна натрапити на оповідки розважального, повчального й морально-етичного характеру, серед яких варто зазначити оповідь про Начікета (Катха-упанішада "कठ उपनिषद्"), Шветкету й Уддалака (Чхандо'я-упанішада "छांदोग्य उपनिषद्"), Ашвінікумара і Дадх'янга (Тайттірія-упанішада "तैत्तिरीयोपनिषद्") та ін. Хоча прототипи текстів, жанрово схожих на новелу, наявні й у Ведах, Пуранах, Упанішадах, Рамаїні, Магабгараті, Панчатантрі й Джатаках, вважається що мистецтво розповіді історій – оповідання – зароджується в текстах "सिंहासन बत्तीसी" ("32 історії царського трону"), "बैताल पचीसी" ("25 історій Бейтала").

У Середньовіччі панівними видами художньо-образної словесності залишалися поезія й драматургія, що складалися мовами апабгранша чи пракрит, тому розвиток розповідних жанрів літератури пригальмувався й майже не відбувався. Зароджується нова жанрова форма й стиль – поетичне оповідання (कथा-काव्य), яке мовою середньовічних раджастханських сказань – дінгал – ще називалося бесідами (वार्ता) й мало світських характер. Новоутворений тип оповідок розповідав історії про кохання, мистецтво правити країною, мужність, величне минуле.

Відмінною рисою періоду Середньовіччя в літературі гінді є перенесення акценту з морально-етичних й духовних на любовні й романтичні мотиви, що пояснюється культурним впливом таких шедеврів мусульманської літератури, як "Юсуф і Зулейха", "Лейла й Меджнун", "Фархад і Ширін" [3, с. 29–32]. У період Ріті серця й розум індійського населення й письменницької інтелігенції були захоплені історіями про кохання й стосунки Радги й Крішни. Повільний, але наявний розвиток новелістичного жанру проходив у формі невеликих оповідок, вставлених у сюжет поетичного й романтичного твору, і тривав аж до сучасного періоду літератури гінді (1857 р. – до тепер).

Період сучасної літератури гінді позначений великими змінами, починаючи від релігійної, суспільної, політичної й освітньої сфер і закінчуючи переворотом у світосприйнятті, моральних цінностях і галузях мистецтва. Боротьба за незалежність і пробудження нової національної свідомості не лише вплинули на трансформації в суспільно-політичному середовищі, але й стимулювали розвиток оповідного жанру, надавши йому нові теми й проблеми для зображення. Тим не менш, розквіт новелістичного жанру припадає на ХХ ст., коли виникають нові різновиди й функції цієї малої жанрової форми, а її виразною особливістю стає реалістичність і правдивість зображення подій.

Першим етапом еволюції сучасної новели в літературі гінді є період творчості Бгаратенду Харішчандри, який характеризується буйним розвієм багатьох прозових жанрів, не лише оповіданням, і іронічно-сатиричними мотивами. Розвиток жанру відбувається під впливом як західної літератури, так і вітчизняної преси (журнали "Харішчандра мегезін", "Каві вачан Судга", "Гінді прадіп").

Становлення новели як жанру відбувається одночасно зі створенням і поширенням журналу "Сарасваті", на сторінках якого публікуються перші зразки сучасного оповідного жанру в Індії "रानी केतकी की कहानी" ("Повість про рані Кетакі", 1803) Саїда Іншалла-хан Інша, "इन्दुमती" (1900) і "गुलबहार" (1902) Кішорілала, "ग्यारह वर्ष का समय" ("11 років", 1903). Перші новели гінді надихалися санскритськими п'єсами й творчістю Шекспіра, бенгальською літературою й народними оповідками. Наприклад, новела Кішорілала "इन्दुमती" була створена за мотивами п'єси Шекспіра "Буря".

Розглядаючи історію становлення новелістичного жанру в літературі гінді, не можливо не зазначити ім'я одного з перших новелістів – Мадгаврао Сапре (1871–1926), який створив "एक टोकरी भर मिट्टी" ("Повний кошик землі", 1900) – неперевершене оповідання, що вважається першим зразковим твором гіндімовного новелістичного жанру, в якому зображується суспільно-політичний стан і соціальна нерівність періоду феодалізму.

Крім журналу "Сарасваті", еволюції жанру оповідання сприяла й поява журналу "Інду", у якому публікувалися роботи Джейшанкара Прасада та його сучасників. Джейшанкар Прасад вважається засновником літературної традиції класичної гіндімовної сучасної новели завдяки своєму оповіданню "Село" ("ग्राम"), уперше надрукованому на сторінках вищезазначеного журналу "Інду". Особливістю твору є те, що зробивши село й сільське життя центральною темою оповідання, він звернув увагу на пригнічене й поневолене землевласниками населення.

У перших оповіданнях гінді простежуються послідовний, однолінійний, чітко побудований виклад думки

й сюжету, містичність, поетичність, історичність і емоційність, неповнота й недовершеність зображення характерів і почуттів героїв, що й свідчить про початковий етап розвитку цієї жанрової форми. Окрім того, саме в цей час з'являються нові напрямки розвитку оповідного жанру.

Отже, зародження сучасної новели гінді відбулося приблизно в 1900 р., а в період з 1912 по 1918 рр. цей жанр, ставши самостійним і повноцінним, набирав поширення й визнання. При цьому літератори, надихаючись як давніми короткими народними оповідками, так і доробками західної літератури, створювали оригінальний творчий синтез, який був представлений у формі оповідання.

Другою шаблinoю розвитку новели гінді вважається період появи в літературі Премчанда (1880–1936), творчість якого ознаменувала новий літературний період, розвиток реалізму й оновленого змістовного наповнення оповідання. Якщо Прасад сконцентрував свою увагу на зображенні внутрішнього конфлікту людини, то Премчанд присвятив свою творчість опису реалістичних подій з метою покращити їх і наблизити до ідеалу.

Початок захоплення й натхнення на написання Премчандом оповідань пов'язаний, перш за все, з його політичними поглядами. Його називають літератором національно-визвольної боротьби, оскільки його праці рясніють ідеями визволення, свободи й незалежності, а також висміюють соціальну нерівність і кастовий устрій: "सत्याग्रह" ("Прагнення до істини", 1923), "जुलूस" ("Демонстрація", 1930), збірка оповідань "समर-यात्रा" ("Ратний шлях", 1928–1933) і "सोजे-वतन" ("Любов до Батьківщини" 1910). Тепер спрямованість оповідання відходить від розважальної функції та набирає соціально-політичної змістовності ("आत्मराम" "Йоги, що пізнають свою душу", "ठाकुर का कुआँ" "Колодязь тхакура", "बूढ़ी काकी" "Стара ворона"). Особливість його оповідань у тому, що вони одночасно поєднують у собі прагнення до ідеалістичності й реалістичність зображуваного, але з часом бажання все ідеалізувати зникає, і правдивість зображення дійсності бере перемогу [6, с. 445–458].

Під впливом новелістичної творчості Премчанда з'являється коло нових літераторів, що також вирішують опанувати цю малу жанрову форму, серед яких найвизначніші Вішмбгар Натх Шарма Коушік ("Божевілля" "पगली"), "Дружина" "पत्नी"), Сударшан ("Сурдас" "सूरदास", "Дружина поета" "कवि की स्त्री"), Джавладатт Шарма ("Ракшабандган" "रक्षाबन्धन"). Описуючи у своїх новелах проблеми становища жінки, дитячих одружень, знедоленого й збіднілого населення, зміни моральних цінностей, внутрішнього конфлікту людини, вони паралельно коментували й подавали власну думку стосовно тогочасного стану подій.

Отже, творчість більшості сучасників Премчанда ґрунтувалася на ідеалістичних засадах, зображенні середнього класу або сільського населення, а виклад сюжету відбувався природньою, невимушеною й зрозумілою мовою.

Варто зауважити, що другий етап розвитку новелістичного жанру характеризується поділом на дві літературні течії – течія реалізму, очолювана Премчандом, і течія ідеалізму, лідером якого був Прасад. Серед послідовників напямку Прасада особливо виділяються Чатурсен Шастрі, Райкрішна Дас, Хрідейеш, у творчості яких чітко помітний вплив літературного стилю й почуттєвості їхнього натхненника

й лідера. Яскравою постаттю цього періоду є Джейнендр Кумар (1905–1988), твори якого пронизані філософсько-психологічними мотивами й парадоксальністю стосунків людини і призвели до формування нової течії у новелістиці – психологічної новели.

Отже, на другому етапі еволюції оповідного жанру, який припадає на період творчості Премчанда й Прасада, найвеличнішим літературним здобутком стає реалістичність зображення подій. Провідними реалістичними темами залишаються проблема нерівних шлюбів, становище жінки, сільського населення, розпуста, соціальна несправедливість, проблема недоторканих, невігластво політичної й релігійної еліти. У творах Прасада та його послідовників над реалістичністю превалюють романтичність, міфологічність, емоційність. Хоча їхні роботи й не позбавлені правдивості, але все ж таки в них відчутний вплив ідеалізму. Джейнендра, сконцентрувавши свій мистецький хист на зображенні психологічної складової людини, започаткував новий напрямок у новелістичній площині, ввівши в літературу гінді психологічну новелу.

Третій етап становлення новели в літературі гінді відзначається суспільними, політичними й релігійними змінами в країні, а також домінантою психологізму в літературі. Зародки детального психологічного зображення героїв спостерігалися й раніше, але на даному часовому проміжку він набув апогею. Одночасно розвиваються два напрями психологічної течії новели: прогресивний і індивідуалістський. Літературним уособленням даного періоду виступають Джейнендра та Аг'ей.

Започаткувавши психологічну новелу, Джейнендра переніс акцент в оповіданні з подієвості на зображення характеру й внутрішнього світу людини, що помітно в його збірках оповідань: "वातायन" ("Вікно" 1930), "नीलम देश की राजकन्या" ("Принцеса країни сапфірів" 1933), "एक रात" ("Одна ніч" 1934 р.), "दो चिड़ियाँ" ("Дві пташки" 1935).

Іншим видатним психологічним новелістом виступає Аг'ей (1911–1987), творчість якого поділяється на чотири тематичні групи. До першої групи належать новели соціально-реалістичного спрямування, найвизначнішим серед яких вважається "जीवनी शक्ति" ("Життєва сила"), де зображуються любовні стосунки двох бідняків, які побудували собі хатину й народили дитину. Крамарі й поліцейські постійно руйнували їхню хатину, але вони щоразу її відновлювали. Історія оповідання описує невичерпну любов до життя, що й дало назву твору. Друга категорія оповідань припадає під революційну тематику, в яких відчутні ідеалістичні мотиви й заклики до змін: "विपथग" ("Той, хто йде гріховним шляхом" 1938), "कोठरी की बात" ("Комірчина" 1934). Третю тематичну групу становлять оповідання, пов'язані з проблемами поділу Британської Індії, біженців і мігрантів, які просякнуті наскрізь гуманістичним настроєм: "शरणदाता" ("Покровитель"), "मुस्लिम-मुस्लिम भाई-भाई" ("Браття-мусульмани"). Психологічно напружені новели становлять четверту тематичну групу, де зображується природа свідомості й тонкого духовного настрою людини: "गैंगीन या रोज" ("Гангрена").

Загалом твори Аг'ея наповнені почуттям любові, обов'язку, прагненням до ідеалу й реалістичністю, зображують внутрішні духовні конфлікти й обмеженість думки людини. Окрім Аг'ея психологічній новелі приділяв увагу й Ілачандр Джоші (1903–1982), який надав детальний опис психології людини, що стала центром його оповідань. Як і творчість його натхненника, його

праці також поділяються на дві тематичні групи: перша присвячена викриттю невігластва й вадам середнього класу ("रोगी" "Пацієнт", "परित्यक्ता" "Покинутість", "दुष्कर्मी" "Гріховний"), а друга оспівує величність людини й її діяльності ("डायरी के नीरस पृष्ठ" "Дві пусті сторінки щоденника"). Також серед його творчого доробку зустрічаються й оповідання, присвячені любовним стосункам, відносинам між чоловіком і жінкою, в яких постають проблеми морального пригнічення й почуття провини ("पतिव्रत" "Вірна чоловікові").

Після 1960 р. в Індії починають поширюватися ідеї марксизму, що сприяло розвитку нової літературної течії – Прагативаду (прогресивізм), яскравим представником якої виступає Яшпал. У своїх творах він підіймає морально-етичні проблеми, питання класової нерівності й ідей соціалізму ("कर्मफल" "Результат діянь", "फूल की चोरी" "Крадіжка квітів", "चार आने" "Чотири візити"), використовував засоби сатиричного й іронічного викриття дійсності й критикував вдавану духовність і благородність [8, с. 463–469].

Отримання Індією незалежності у 1947 р. не лише принесло зміни в соціально-економічній і політично-релігійній сфері, але й здійснило вплив на свідомість і світогляд індійського народу, надало йому нової віри й можливостей, що одразу ж почало прослідковуватися й у літературній творчості письменників II половини ХХ ст., сприявши утворенню нової літературної течії "Найі кагані".

Новизна течії "Найі кагані" полягає в новому підході, свідомості, світосприйнятті, тематиці й використанні художніх засобів, нових образах героїв, які з'явилися або внаслідок змін, спричинених здобуттям Індією незалежності (Моган Ракеш "मिस पाल" "Міс Паль", Камлешвар "तलाश" "Пошук"), або зсуненням й видозміненням ракурсу об'єктиву письменницької уваги через нові ідеали й свідомість (Шівпрасад Сінг "गुलरा के बाबा" "Діти Гулари", Шекхар Джоші "कोसी का घटवार" "Човняр річки Косі"). Найголовнішим здобутком письменницької діяльності 50-х рр. ХХ ст. вважається реалістичність зображення подій, натхнення справжністю й правдивістю життя. Якщо у оповіданнях старої новелістичної традиції герої ідеалізувалися, то в доробках представників течії Найі Кагані персонажі поставали перед читачем реальними людьми, зі своїми вадами, негативними рисами характеру й слабкостями. Новизна прослідковується й в зміні ролі жінки: тепер вона виступає не лише як матір, дочка, дружина чи сестра, але може бути й рівним другом (Моган Ракеш "नए बादल" "Нові хмари"). Під впливом ідей Ж.-П. Сартра, Г. Лоуренса, Г. Форбера відбувся зламний поворот і у відтворенні стосунків чоловіка й жінки, оскільки акцент перейшов з духовності й почуттєвості на фізичну близькість.

Трансформації не залишили непорушними структуру й наратив новели. Якщо раніше проявом письменницької майстерності було драматичне змалювання послідовно побудованої структури тексту з чітко вираженим початком, основною дією й завершенням, то в 50-х рр. ХХ ст. наголос робився не на послідовність подій й сюжетність, а на психологічну й емоційну складову. Індійське оповідання, слідуючи етапам розвитку європейської новелістичної традиції, звільняється від незвичайності подій, вигаданих і штучно сформованих життєвих ситуацій, ідеально зображеного навколишнього середовища, але в той же самий час розширює своє тематичне поле: тепер основою твору

може стати будь-який емоційний настрій, психологічний стан, думка, роздуми й емоції людей. Нове оповідання відрізняється характерно вираженим символізмом, іронією й сатиричністю зображення дійсності. Інноваційною рисою стала й опосередкованість, об'єктивність і нейтральність оповідача: ставлення автора до будь-яких зображуваних подій і змальованих них персонажів позбавлене чіткої позитивної чи негативної оцінки й індивідуального відношення. Головною задачею тогочасного новеліста було за допомогою описів, символів і порівнянь настільки реально й деталізовано відобразити події, щоб читач самостійно сформував своє відношення до поданих в тексті ситуацій, вчинків, характерів. Таким чином літератор мотивує свого читача на аналітичну, критичну оцінку, персональні роздуми й вагання, що сформувало наступну, раніше відсутню рису новели – спонування до міркувань і роздумів.

Новий літературний напрям вплинув і на мову як засіб нарративу. Якщо раніше письменники використовували штучну, описову, навмисно ускладнену й переповнену художніми засобами подачу тексту, то течія Найі Кагані подарувала новелістичному жанру живу, загальновикористовувану мову, яка відповідає не індивідуальному стилеві автора, а зображуваному героєві як представнику певного прошарку суспільства, що робить нове оповідання ще більш реалістичним і наближеним до індійського населення.

Новели 60-х рр., залишивши й закріпивши структуру, функції й засоби зображення подій від оповідань попереднього десятиліття, розширили своє тематичне коло проблем і змінили емоційний настрій, що було продиктовано змінами у світобаченні нового покоління й економічно-політичним станом країни. Тепер, гортаючи сторінки літературних шедеврів майстрів оповідного жанру, натрапляєш на песимістичні мотиви, розчарованість у тогочасному політичному й економічному становищі, відсутність бачення світлого, безхмарного майбутнього [9, с. 10–12].

Отже, ми можемо зробити висновок, що генезис новели гінді має фольклорне підґрунтя, адже на початку свого розвитку вона виступала синтезом інших малих оповідних форм, таких як байка, анекдот, легенда, казка, міф. Натяки на новелістичну традицію в давній Індії прослідковуються ще в текстах "Панчатантри", "Катхасаритсагари", "Пурушапарікша", упанішадах. Через домінування поетичної словесної творчості й драматургії в часи Середньовіччя жанр новели майже не розвивається, а лише частково виступає в новій жанровій формі – поетичного оповідання (катха-кав'я – कथा-काव्य). У цей період відбуваються зміни в тематичній наповненості новели, адже через вплив майстерних літературних доробків мусульманських митців відчувається зсув акценту з морально-етичних й духовних на любовні й романтичні мотиви. Наступний етап змістовного оновлення тематичного кола гінді-мовної новели спричинений великими змінами в політичному й суспільному житті (національно-визвольна боротьба, отримання Індією незалежності, релігійні

конфлікти й пробудження нових ідеалів і типу мислення). Буйного розвію новелістичний жанр зазнає в ХХ ст. разом з приходом у літературну спільноту Бгаратенду Харішчандри, який сприяє розвитку цієї малої епічної форми й своєю публіцистичною діяльністю (видає журнали "Харішчандра мегезін", "Каві вачан Судга", "Гінді прадід"), і створенням творів різних прозових жанрів. Значного піднесення новела гінді зазнає й в період творчості Джейшанкара Прасада, який, зробивши центром оповідання сільське життя та його проблеми, вдихнув у нього більше почуттєвості й емоційного забарвлення. Наступним діячем, що своєю творчістю прискорив темпи розвитку оповідного жанру й змінив вектор його напрямку, є Премчанд. Видатний літератор, маючи на меті своїми творами змінити тогочасне становище країни й населення, ідеалізує зображувані ним події, хоча одночасно вони не були позбавлені реалістичності. Далі новела починає розширювати коло зображуваних проблем й ставити глибшою психологічно й емоційно, що продиктовано появою в літературній площині Аг'єя – засновника психологічної новели. У 50-ті рр. ХХ ст. Індія отримала не лише незалежність, але й новий літературний напрямок – Найі Кагані, особливістю й новизною якого вважається змінення фокусу письменницького акценту на нові ідеали, цінності, свідомість, категорії персонажів, але найбільшим здобуттям цієї нової течії вважається панування реалізму й іронічно-сатиричних мотивів зображення дійсності. Нововведенням стала й об'єктивність і певна опосередкованість автора щодо зображуваних ситуацій, подій, опису героїв, відсутність його персональної оцінки. Крім того, видозмінюється й мова викладу: ускладнена зайвими описами, важкими конструкціями, штучна мова змінюється живими, реально функціонуючими фразами й реченнями, які віддзеркалюють реальність життя певного прошарку населення.

Список використаних джерел:

1. Коряк В. Д. Українська література : конспект / Володимир Дмитрович Коряк. – Харків : Пролетар, 1931. – 3. – 407 с.
2. Лесин В.М. Про жанрові ознаки новели / В.М. Лесин // Розвиток української радянської новели : тези доп. міжвуз. наук. конф. (травень 1966 р.). – Ужгород : Ужгородський державний університет, 1966. – С. 3–8.
3. Мелетинский Е.М. Историческая поэтика новеллы / Елеазар Моисеевич Мелетинский. – Москва : Наука, 1990. – 275 с.
4. Михайлов А.В. Теория литературы. Т. 3. Роды и жанры (основные проблемы в историческом освещении) / А.В. Михайлов. – Москва : Наука, 2003. – 592 с.
5. Фащенко В. Оновлення жанру і суперечки про поетику / В. Фащенко // У глибинах людського буття : Літературознавчі студії. Вступна ст. В.Г. Полтавчука. – Одеса : Маяк, 2005. – С. 159–182.
6. Франко І. З останніх десятиліть ХІХ віку // Франко І. Збір. творів. У 50 т. – К. : Наук. думка, 1976 – 1986. – Т. 8. – 133 с.
7. Чельшев Е.П. Литература хинди. Краткий очерк / Е.П. Чельшев. – Москва : Наука, 1968. – 329 с.
8. शुक्ल र. हिंदी साहित्य का इतिहास / रामचंद्र शुक्ल. - इलाहाबाद: लोकभारती प्रकाशन, 2009. – 535 с.
9. सिंघल ड. नई कहानी और अमरकांत / डॉ. निर्मल सिंघल. - दिल्ली: राधाकृष्णनन प्रकाशन, 1999. – 59 с.

Надійшла до редколегії 27.10.18

А. Вермейчук, студ.
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

СТАПИ СТАНОВЛЕНИЯ И ЭВОЛЮЦИЯ НОВЕЛЛЫ ХИНДИ

Предпринята попытка проследить этапы становления и развития новеллистического жанра в литературе хинди. Проанализировано несколько подходов к теоретическому осмыслению и определению новеллы как в отечественном, так и мировом литературоведении, автор подает исторический обзор эволюции повествовательного жанра в литературе хинди с древних времен и до XX века включительно.

Ключевые слова: жанр, новелла, рассказ, проза, литература хинди.

A. Vermeichuk, stud.
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

STAGES OF FORMATION AND EVOLUTION OF HINDI NOVELLA

The article examines the stages of the formation and development of the novelistic genre in Hindi literature. After analyzing several approaches to theoretical definition of the novella in both Ukrainian and world literary criticism, the author describes a historical overview of the origin and evolution of the narrative genre in Hindi literature from ancient times to the 20th century.

Keywords: genre, novella, short story, prose, Hindi literature.

УДК 821.222.1'82-3

І. Левчин, канд. філол. наук, асист., А. Лебедко, студ.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ЛІТЕРАТУРНІ ПРЕМІЇ В ІРАНІ: ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

Запропоновано перелік провідних літературних премій Ірану початку ХХІ ст. Представлено прозові твори сучасної художньої літератури Ірану, які визнані іранськими літературознавцями та літературними критиками за останні 20 років, а також імена лауреатів цих премій. Виділено імена письменників, твори яких відзначені на декількох іранських та міжнародних літературних конкурсах.

Ключові слова: літературна премія, сучасна література, іранська проза, роман, новела.

Метою статті є представлення іранських персько-мовних художніх творів, визнаних в Ірані провідними літературознавцями на початку ХХІ ст., і сучасних іранських письменників для українських іраністів та дослідників літератури Близького Сходу для подальшого вивчення питань стосовно процесу формування та розвитку сучасної прози та поезії в Ірані. Актуальність даної теми обумовлена недостатньою кількістю україномовних досліджень щодо творів сучасної художньої літератури Ірану початку ХХІ ст.

Іранська проза та поезія кінця ХХ і початку ХХІ ст. набувають значного розвитку в Ірані та за його межами. Це зумовлено стабілізацією суспільно-політичної ситуації в Ірані, а саме: встановленням Ісламської республіки на чолі з Верховним лідером (Аятоллах) (Ісламська революція 1979 р.), закінченням ірано-іракської війни (1980–1988), відродженням усіх сфер життя в країні: економіки, сільського господарства, важкої та легкої промисловості тощо. У письменників з'являється час і можливості для розвитку своєї творчості. Вбираючи спадщину дореволюційних років та вже будучи сформованими у постреволюційні роки, сучасні письменники мають досить багатий пласт для тем своїх творів. З'являються цікаві романи, оповідання, новели (داستان کوتاه), поезії і т.п. На арену іранської сучасної літератури виходять нові прізвища прозаїків та поетів. Їхній обсяг дуже великий, про це свідчить кількість творів, які щорічно подають письменники на різноманітні літературні конкурси.

В Ірані, як і у всьому світі, літературні премії – це заохочення досягнень письменників у галузі літературної творчості, визнання їх таланту та своєрідна запорука подальшого друку та популяризації творів літераторів, одна із стратегій засвідчення і підтримки літературного авторитету, а також отримання матеріальної винагороди.

В Ірані на даний момент нараховується близько 20-ти державних і недержавних літературних премій. Поділяються за різними родами і видами словесності (поезія, проза, літературна критика та ін.), вони відзначають перший або останній твір автора або вручаються за сукупністю зробленого. Це такі: 1) *державні літературні премії*: премія "Книга року" (з 1955–1977 рр. і з 1983 р.), літературна премія імені Джалала Але-Ахмада (з 2009 р.), літературна премія імені Парвін

Етесамі (з 2004 р.), літературна премія "Калям-е Заррін" ("Золота очеретова паличка", з 2002 р.), літературна премія "Чегель" ("Сорок", з 2016 р.), літературна премія Ісфагану (якою відзначалися твори письменників провінції Ісфаган 2002–2009 р.); літературна премія "Книга року священної оборони" (کتاب سال دفاع مقدس) (відзначаються твори присвячені тематиці ірано-іракської війни, з 1993–2011 рр. і з 2015 р.), премія "Критиків та письменників преси" (جایزه منتقدان و نویسندگان) (з 2000 р.), літературна премія "Черепаша-птаха" (جایزه لاک پشت پرنده) (нагороджуються твори дитячої літератури, з 2013 р.), літературна премія "Вав" (جایزه ادبی) (з 2003 р.), літературна премія імені Сааді (міжнародна премія, відзначаються наукові праці іраністів з регіонів Кавказу та Середньої Азії, з 2014 р.) та 2) *недержавні*: літературна премія "Мехреган Адаб" (з 1999 р.), літературна премія імені Гушан'га Гольшірі (з 2001–2014 рр.), літературна премія "Гафт Еклім" (جایزه ادبی هفت اقلیم) ("Сім країн", з 2011 р.), літературна премія "Ялда" (2001–2005 рр.), літературна премія сучасної поезії Ірану (جایزه شعر کارنامه یا جایزه شعر امروز ایران) (2000–2003 рр.), літературна премія жіночої поезії Ірану (جایزه شعر زنان ایران) (з 2008 р.), літературна премія імені шагіда Габіба Каніпура (з 1998 р.) тощо [8].

У представленій статті відзначені лише деякі з найпопулярніших в Ірані літературні премії, які з початку ХХІ ст. завоювали найбільший авторитет та довіру авторів та читачів художніх творів.

1. Премія "Книга року Ісламської Республіки Іран" (جایزه کتاب سال جمهوری اسلامی ایران) – державна премія Ісламської республіки Іран, яка була заснована в 1955 р. і діяла до 1977 р., за той час нею були відзначені твори у галузях науки та технологій, літератури, соціологічних та гуманітарних досліджень, виховання дітей та молоді. Повторно продовжує свою діяльність з 1983 р. На сьогоднішній час за сприяння організації "Дім книги" (مؤسسه خانه کتاب) нагородження цією премією відбувається кожного року на початку лютого у дні святкування перемоги Ісламської революції в Ірані (перс. دهه فجر, "Десять днів світланку") у таких галузях, як: повна збірка творів (کلیت), філософія і психологія (ісламська і західна), релігія, суспільні науки (علوم اجتماعی), мовознавство (زبان), прикладні наукові дослідження (علوم کاربردی), мистецтво, художня література, історія і географія, які у свою чергу поділяються на підгрупи. У галузі художньої літератури